

63.3(4Укр)
Б 906

Бібліотека

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

УДК 94(477.8)“1938/1939”

Буковський Іван Васильович

**УТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВИХ
ФОРМУВАНЬ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ
(1938–1939)**

Спеціальність: 20.02.22 – військова історія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії України, науки і техніки
Інституту гуманітарних і соціальних наук Національного
університету "Львівська політехніка".

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор

ВЕГЕШ Микола Миколайович, історичний
факультет Ужгородського національного
університету, декан

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор

ХУДАНИЧ Василь Іванович, історичний факультет
Ужгородського національного університету,
кафедра політології,

кандидат історичних наук, доцент

ЯКИМОВИЧ Богдан Зіновійович, директор наукової
бібліотеки Львівського національного університету
ім. Ів. Франка

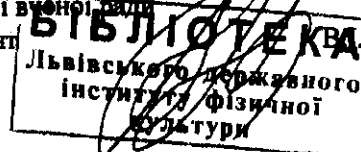
Провідна установа: Харківський військовий університет.

Захист відбудеться "17" вересня 2004 р. о 11.00 год. на засіданні
спеціалізованої вченої ради К35.052.15 у Національному університеті
"Львівська політехніка" за адресою: 79013, м. Львів-13, вул. С.Бандери,
12, корп. 4, ауд. 204.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
університету "Львівська політехніка" за адресою: 79013, м. Львів-13,
вул. Професорська, 1.

Автореферат розісланий "14" серпня 2004 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради
кандидат філософських наук, доцент

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1527

Актуальність теми дослідження. Тривалий час героїчні і водночас трагічні події, які сталися у 1938–1939 роках у Закарпатті, замовчувалися або грубо спотворювалися. У працях радянських істориків захисники Карпато-Української держави – Карпатської Січі – зображались виключно негативно, як терористичне, антидержавне утворення, що прагнуло захопити владу в свої руки. Такою ж була оцінка Карпатської Січі з боку реакційної угорської, польської преси. За роки незалежності України здійснено величезну науково-дослідницьку роботу з відновлення історичної правди про особливості завоювання незалежності Карпато-Українською державою, її збройний захист. Але актуальною залишається проблема подальшого всебічного об'єктивного дослідження і висвітлення подвигу Карпатської Січі, котра першою напередодні Другої світової війни чинила збройний опір угорським агресорам, відстоюючи незалежність Карпато-Української держави.

Актуальною залишається справа узагальнення, систематизації вже відомої інформації щодо зародження, створення, формування з'єднань Карпатської Січі, їх військового вишколу, ідейно-патріотичного гарту, структури, забезпечення зброєю, керування, участі у знешкодженні ворожих терористичних угруповань на теренах Закарпаття. Зокрема, надзвичайно важливим є правдиве висвітлення збройної боротьби карпатських січовиків проти угорських агресорів, також належить об'єктивно оцінити історичні постаті, політичні партії, рухи, засоби масової інформації, причетні до тодішніх подій, виявити помилки, прорахунки військового і політичного керівництва Карпатської Січі у бойових діях. Нарешті, історична справедливість вимагає рішучого спростування ганебних фальсифікацій, навмисних спотворень, які допускали радянські, реакційні угорські, польські, німецькі, румунські, чеські історики, висвітлюючи збройну боротьбу Карпатської Січі проти угорських завойовників.

Ці обставини обумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема наукового дослідження безпосередньо пов'язана з науково-дослідницькою проблематикою Інституту гуманітарних та соціальних наук і Військового інституту імені гетьмана П. Сагайдачного Національного університету "Львівська політехніка",

де протягом тривалого часу ґрунтовно й послідовно вивчається військова історія України, військова політика Української держави. Ця проблематика є провідною в планах науково-дослідницької діяльності Інституту гуманітарних та соціальних наук і Військового інституту Національного університету "Львівська політехніка".

Тема дисертаційного дослідження також безпосередньо пов'язана з науково-дослідницькою проблематикою Науково-дослідного інституту карпатознавства Ужгородського національного університету.

Об'єктом дослідження є Карпатська Січ, котра являла собою Збройні сили Карпато-Української держави у 1938–1939 роках.

Предметом дослідження є створення та будівництво патріотичними силами Закарпатського краю національних збройних сил, їх вишкіл, забезпечення зброєю, їх роль у боротьбі за незалежність Карпатської України, відсіч угорській агресії, уроки боротьби за незалежність Карпато-Української держави.

Хронологічні рамки дослідження – 1938-1939 роки – зумовлені часом безпосереднього формування військових з'єднань Карпатської Січі, їх участі у збройній боротьбі проти угорських загарбників за збереження суверенітету Карпато-Української держави.

Мета і завдання дослідження: на підставі аналізу архівних матеріалів, документів, наукових і літературних джерел дослідити процес формування Карпатської Січі, її військовий вишкіл, участь у збройній боротьбі проти угорських агресорів.

Сформульована мета, вивчення праць попередніх дослідників визначили необхідність вирішення наступних завдань:

- розкрити історичні передумови виникнення і поширення національно-визвольного руху в Закарпатті, органічно пов'язаного з визвольними змаганнями в інших регіонах України, зокрема в Галичині; дослідити боротьбу за автономію Карпатської України, державно-правові прерогативи цієї автономії, зокрема питання легітимності існування військових формувань;

- висвітлити процес створення Карпатської Січі, її військового вишколу, національно-патріотичного виховання січовиків, забезпечення Січі кадрами, зброєю, майном;

- розкрити роль Карпатської Січі у забезпеченні національної безпеки Карпато-Української держави, знешкодженні угорських, польських терористів, боротьбу проти угорських агресорів;

– показати участь галичан, воїнів колишньої ВГА, членів ОУН, української діаспори у посиленні боєздатності Карпатської Січі;

– об'єктивно оцінити діяльність Карпатської Січі, її значення для подальшої боротьби за незалежність України; спростувати тенденційні викривлення в цих питаннях, які допускали радянські, угорські, польські, німецькі історики та журналісти.

Долаються спотворення історичної правди, зловмисно допущені істориками радянської доби щодо справжнього значення Організації українських націоналістів (ОУН), українських патріотів з Галичини, емігрантських організацій в Канаді та США у розгортанні національно-визвольних змагань у Закарпатті.

Формулюються висновки, що впливають з досвіду діяльності Карпатської Січі, які можуть і повинні враховуватися в процесі практичної розбудови, реформування Збройних сил України.

Методологічною основою дослідження є наукові принципи історизму та об'єктивності, комплексного використання джерел та їх критичного аналізу. Для розв'язання окреслених завдань застосовано описовий, проблемно-хронологічний, комплексно-аналітичний, порівняльний методи дослідження, а також соціологічні методи – факторний та системного аналізу.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що вперше у вітчизняній історіографії зроблена спроба дослідити процес створення військових формувань у Карпатській Україні, їх вишкіл, національно-патріотичне виховання, забезпечення кадрами, зброєю, майном. Зокрема:

– у науковий обіг введено нову історичну інформацію, узагальнено дані наявних публікацій щодо участі Карпатської Січі у збройній боротьбі за незалежність Карпатської України, організації відсічі угорській агресії;

– критично оцінено тенденційне, упереджене висвітлення історії Карпатської України, її збройних формувань у працях радянських, німецьких, угорських, польських істориків та журналістів. Об'єктивно оцінена роль компартії у трагічних подіях 1938–1939 років на Закарпатті;

– на підставі нових фактів, документальних свідчень узагальнено досвід організації військового вишколу з'єднань Карпатської Січі. Докладно аналізуються суттєві прорахунки, допущені політичним і військовим керівництвом Карпатської України та Карпатської Січі, що згубно позначилися на кінцевому етапі

збройної боротьби українських закарпатських патріотів проти угорських загарбників;

– об'єктивно оцінено підступні політичні дії щодо Карпатської України тодішніх наддержав: гітлерівської Німеччини і сталінського Радянського Союзу, які значно утруднили боротьбу за виживання молодій Українській державі у складному (по суті – ворожому) оточенні напередодні Другої світової війни;

– зроблена спроба показати значення досвіду організації військового вишколу Карпатської Січі, її збройної боротьби проти угорських агресорів для реформування Збройних сил незалежної України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вивчення, аналіз та узагальнення історичного досвіду створення, військового вишколу, забезпечення кадрами, зброєю, коштами, майном формувань Карпатської Січі доречно врахувати і творчо використати в процесі реформування Збройних сил України, зокрема в діяльності по вихованню морально-психологічної стійкості, національно-патріотичного загартування українських воїнів.

Досвід збройної боротьби Карпатської Січі проти угорських агресорів, наукова оцінка справжніх причин втрати Карпатською Україною державної незалежності важливо враховувати при розробленні оборонних концепцій Радою національної безпеки і оборони Української держави.

Висновки з дисертаційного дослідження доцільно використати й у виховній, навчально-педагогічній діяльності, зокрема, у військових навчальних закладах нашої держави.

Особистий внесок здобувача характеризується тим, що автором узагальнено досвід створення військових формувань Карпатської України, досліджено організацію військового вишколу з'єднань Карпатської Січі та їх збройної боротьби у 1938-1939 роках.

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснена шляхом їх обговорення на засіданні кафедри історії України, науки і техніки Національного університету "Львівська політехніка", в Науково-дослідному інституті карпатознавства Ужгородського національного університету, на засіданні вченої ради Військового інституту ім. гетьмана П.Сагайдачного Національного університету "Львівська політехніка", на наукових, науково-практичних конференціях: "Україна в історичному контексті підсумків та уроків Другої світової війни" – військово-історична наукова конференція

командно-виховного і професорсько-викладацького складу Львівського військового інституту НУ "Львівська політехніка" (2000 р.); "Збройні Сили незалежної України: політичні, соціально-економічні та військові проблеми розвитку" – міжвузівська військово-наукова конференція до 10-ої річниці Збройних сил України, НУ "Львівська політехніка" (2002 р.); "Міжнародні зв'язки України в умовах незалежності" – науково-практична конференція професорсько-викладацького складу НУ "Львівська політехніка" (2002 р.).

Публікації: висновки і рекомендації, що випливають з дисертаційного дослідження, узагальнені в 5-ти статтях, опублікованих у фахових збірниках наукових праць Ужгородського національного університету, Інституту гуманітарних і соціальних наук, а також Військового інституту імені гетьмана П.Сагайдачного Національного університету "Львівська політехніка". Навчальний посібник "Славна сторінка в історії українського народу (Карпатська Січ захисник незалежності Карпато-Української держави: 1938–1939 рр.)", написаний у співавторстві з професором, доктором історичних наук Вегешем М.М.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків по роботі, списку використаних джерел (всього 363 найменування). Загальний обсяг дисертації (без списку джерел) становить 179 сторінок тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, формулюється мета і завдання дослідження, розкривається ступінь розробки дисертаційної проблеми, окреслено джерельну базу дослідження, наукову новизну отриманих результатів.

У першому розділі "Джерела. Історіографія" – підкреслюється, що найбільшу цінність для роботи над дисертацією становили документи, що зберігаються в Державному архіві Закарпатської області. Зокрема у третьому фонді архіву "Президія уряду Карпатської України" містяться документи, які розкривають процес формування Карпатської Січі, початковий текст Статуту Організації народної оборони "Карпатська Січ", структуру, систему керівництва цієї організації, соціальний склад військових формувань, їх бойовий, політичний вишкіл, участь у діяльності Січі членів ОУН, колишніх воїнів Української галицької армії. Основу джерелознавчої

бази дисертаційного дослідження становлять також праці відомих українських істориків і політологів В.Л.Боднара, М.В.Бандусяка, М.Г.Бачинського, В.І.Белея, М.М.Вереша, С.В.Віднянського, М.В.Делегана, О.Д.Довганича, Д.Д.Данилюка, В.В.Мізаніна, О.І.Мушинки, Ю.Ю.Сливки, М.Ю. Тонара, М.П.Тиводара, І.В.Хланти, В.І.Худанича Б.З.Якимовича та ін., які в умовах незалежності України знайшли, упорядкували, ввели в науковий обіг багато нових цінних архівних документів, у минулому утаємничених, сфальсифікованих чи практично недоступних для наукових досліджень.

Науковий аналіз складної, драматичної історії Карпато-Української держави, її збройних формувань здійснено в ряді докторських і кандидатських дисертацій. Їх автори на підставі ґрунтовного вивчення архівних джерел, що зберігаються в державних архівах Праги, Будапешта, Москви, Києва, Ужгорода та інших архівних установ, наукових, літературних праць, розкривають складний процес формування і діяльності Карпатської Січі, її збройну боротьбу проти угорських агресорів.

У документах ряду фондів міститься цінна інформація про перебіг бойових дій Карпатської Січі проти угорських агресорів у березні 1939 року, зберігаються відомості про стан матеріального, фінансового забезпечення формувань Карпатської Січі, їх озброєння.

В процесі роботи над дисертацією автор детально ознайомився з рядом важливих документів, що зберігаються у фондах архівів Чеської Республіки, зокрема Військово-історичного архіву у Празі. Були також використані важливі документи, що зберігаються у Військово-історичному архіві Угорщини.

Новою важливою інформацією збагатила дослідження низка міжнародних, регіональних наукових, науково-практичних конференцій, "круглих столів", симпозіумів, а саме наукові конференції: "Карпатська Січ" (присвячена 56-й річниці Карпатської Січі. Ужгород, 11-12 березня 1995 р.); "Карпатська Україна: питання державно-правового розвитку і міжнародного становища" (присвячена 60-й річниці проголошення незалежності Карпатської України. Ужгород, 10-11 березня 1999 р.) та ін., учасники яких – політики, науковці, історики, політологи, журналісти – аргументовано відновлювали правду про буремні події 1938–1939 років на Закарпатті. Було викрито фальсифікації радянських істориків, які звинувачували керівників Карпатської України, Карпатської Січі у співробітництві з гітлерівською Німеччиною, у зраді українських національних інтересів.

• При написанні дисертації, поряд з архівними та

опублікованими документами, були використані матеріали закарпатської та галицької періодики.

Складовою джерельної бази дослідження також є видані в Україні і за рубежем мемуари учасників та очевидців подій 1938–1939 років у Закарпатті, наукові видання з окресленої проблеми. Насамперед привертає увагу видана в 2002 році фундаментальна праця "Вони боронили Карпатську Україну" за редакцією проф. М.М.Вегеша. В цій книзі здійснено широкомасштабне наукове дослідження проблеми. Ґрунтовно висвітлюється процес виникнення, структура, військовий вишкіл воїнів Карпатської Січі, боротьба проти польських і угорських терористів, що діяли на теренах Карпатської України, участь і роль галицьких посланців у підвищенні боєздатності Карпатської Січі.

Змістовною, багатою на унікальний матеріал є праця відомого історика професора П.Стерчо "Карпато-Українська держава". Автор наводить важливі деталі, основоположні документи, розглядає роль історичних осіб, які спричинилися до утворення незалежної Карпато-Української держави. П.Стерчо детально висвітлює міжнародне становище Закарпаття в 1938–1939 рр., аналізує внутрішньополітичний розвиток краю, зокрема розкриває руйнівне, дестабілізуюче значення безперервних терористичних акцій угорських і польських бойовиків, досить повно показує дії Карпатської Січі з відбиття угорської агресії, захисту суверенітету Карпатської України.

Особливу сторінку в науково-історичному, публіцистичному відображенні подвигу Карпатської Січі займають спогади учасників, різноманітні збірники праць, альманахи і т.ін. У спогадах редактора газети „Нова свобода” В. Гренджі-Донського, що були опубліковані видавництвом "Карпатського Союзу" (США), яскраво змальовані мужність і героїзм карпатських січовиків.

Оборонні бої на різних відтинках фронту і героїзм карпатських січовиків описали у своїх спогадах М.Бандусяк, М.Качалуба, А.Кушинський, С.Росоха, Ф.Сас, В.Шандор та ін. У цих матеріалах наводиться великий фактичний матеріал, якого немає у фондах вітчизняних і зарубіжних архівів. Використання спогадів учасників подій збагатило джерелознавчу базу дисертаційного дослідження.

Окремо слід відзначити вагомість публіцистичних праць Олега Кандиби (Ольжича), члена Проводу українських націоналістів, котрий був членом військового штабу Карпатської Січі.

Заслужують уваги праці, в яких детально розглядаються питання виникнення й діяльності Організації народної оборони –

Карпатської Січі. Їх автори – В.Ганчин, М.Болдижар, В.Лемак, І.Гранчак, В.Пагіря, Ф.Фрідманський, В.Худанич, Б.Якимович, М.Вегеш – висвітлили такі моменти, як виникнення, кількісний склад і озброєння Карпатської Січі, боротьбу січовиків з угорськими і польськими терористами, роль Січі у захисті Закарпатського краю під час угорського вторгнення тощо.

Серед праць, опублікованих у 60–80-ті роки ХХ століття, привертають увагу дослідження І.Попа, А.Пушкаша, Ю.Сливки, В.Ганчина, М.Швагуляка, в яких висвітлюються складні міжнародні умови періоду становлення Карпатської України як самостійної держави, зростання значення її національної безпеки, створення військових формувань держави.

В СРСР події, що сталися в 1938–1939 роках у Закарпатті, замовчувалися або грубо перекручувалися. Найбільший поштовх шельмуванню Карпатської України дав тодішній компартійний вождь СРСР Й.Сталін на XVIII з'їзді ВКП (б) 10 березня 1939 року, тобто за декілька днів до віроломного вторгнення угорських нацистів.

Звеличення ролі комуністів у протистоянні Карпатської України угорським агресорам, звинувачення уряду А.Волошина у прислужництві фашизму, в антинародній діяльності спостерігається у працях українських радянських істориків, опублікованих у післявоєнні роки в СРСР. Це праці С.М. Білака, Б.І. Співака, Д.М. Буковича, В.Ю. Маланчука й інших. Спільними для цих праць є намагання авторів переконати читачів в антинародній, профашистській орієнтації керівників Карпато-Української держави, у зрадництві А.Волошина і його найближчого оточення, у послідовній боротьбі проти загрози фашизму лише комуністів.

Дисертаційне дослідження підтверджує, що до правдивого наукового дослідження історії Карпатської Січі – захисника незалежності Карпато-Української держави, щораз більше залучається науковців, істориків, журналістів, яким не байдуже, як зобразитиметься в Європі і світі героїчне минуле українського народу, і які прагнуть в ім'я відновлення історичної правди спростувати вигадки, міфи щодо Карпатської України, Карпатської Січі радянських істориків, реакційних науковців Угорщини, Польщі, Чехії, Німеччини, інших країн.

Водночас дисертаційне дослідження переконує і в тому, що й дедалі існує низка малодосліджених питань, розгляд яких вимагає подальшої роботи заради всебічного, повного правдивого розкриття місця, ролі національно-визвольного руху в Карпатській Україні у

загальнонаціональному процесі боротьби за утвердження незалежної Української держави.

У другому розділі "Військово-політичні і правові аспекти боротьби за проголошення автономії Карпатської України" – розкривається складний процес завоювання автономії українським населенням Закарпаття, одвічно української землі. Впродовж віків австро-угорська влада здійснювала насильницьку мадяризацію населення, нещадно експлуатувала природні багатства, переслідувала вживання української мови, чинила тиск на українську культуру, національні традиції, руйнувала національну самобутність українського населення. Перша світова війна істотно вплинула на подальшу долю Закарпаття. Згідно з Сен-Жерменською (1919р.) та Тріанонською (1920р.) угодами, більша частина території Карпатської України увійшла до складу Чехословацької Республіки. Чехословацька сторона зобов'язалася надати автономію Карпатській Україні.

В дисертації розкривається наполеглива боротьба патріотичних сил, політичних партій Карпатської України за реалізацію законного права на самостійність, гарантовані автономії права і повноваження.

Складність вирішення цього завдання полягала, по-перше, в тому, що деякі посадовці чеських державних структур не спромоглися розв'язати наболілих проблем соціально-економічного розвитку регіону, посилювали процес чехізації населення, гальмували відродження українських культурно-просвітницьких традицій, що спонукало до еміграції українську інтелігенцію, кваліфіковані кадри, уповільнювало процес впровадження автономії; по-друге, ситуація ускладнювалася суспільно-політичними протиріччями. Активно діяли москвофільські течії, комуністи, проугорські елементи, що слугувало формальним приводом для зволікання з наданням автономії Карпатській Україні.

Характерним у цих процесах було й те, що державні структури, посилаючись на конституційні обмеження, всіляко гальмували легітимне створення військових формувань, конче необхідних для зміцнення національної безпеки краю, збереження недоторканості кордонів.

У дисертації показана копітка робота патріотичних політичних сил, партій, товариства "Просвіта" з поглиблення національної самосвідомості населення, розвитку національних традицій, формування твердих переконань про необхідність завоювання Карпатською Україною автономії. Спростовуються вигадки прорадянської пропаганди про нібито чільну роль комуністів у

здобутті Карпатською Україною автономії.

11 жовтня 1938 року в умовах фактичної руйнації держави, під тиском зростаючої загрози нацистської окупації, чехословацький уряд нарешті визнав автономію Карпатської України, дав згоду на створення автономних державних структур. Новим випробуванням для Карпатської України були ухвали т.зв. „віденського арбітражу”, за якими з "благословення" гітлерівської Німеччини до Угорщини відійшли Ужгород, Мукачеве, багато економічно розвинутих міст і сіл регіону.

В дисертації розкривається багатогранна діяльність новоствореного уряду автономії з налагодження процесів державотворення. Аналізується складна внутрішньополітична боротьба у зв'язку з проведенням виборів до сейму Карпатської України. Висвітлюються передумови розвитку і вишколу військових формувань, які згодом відіграли вирішальну роль у збройному захисті Карпатської України.

У третьому розділі "Діяльність патріотичних сил Карпатської України по створенню та розбудові національних військових формувань" – обґрунтовується зумовлена ускладненням міжнародного становища, зростаючою загрозою агресії проти Карпатської України з боку хортистської Угорщини необхідність створення національних військових формувань, здатних відстояти незалежність держави.

Відзначається, що враховуючи правове поле чинного в країні законодавства, культурно-просвітницькі організації Закарпаття початково працювали над відродженням традиційних об'єднань молоді – "Сокіл", "Пласт", "Січ", які фізично загартовували молодь, плекали в неї почуття національної гідності, честі, прищеплювали навички військового вишколу.

З ініціативи громадських і політичних діячів Закарпаття на початку 30-х років минулого століття виникають перші формування національної самооборони Карпатської України. В листопаді 1938 року, як свідчать документи, була створена Організація народної оборони Закарпаття – Карпатська Січ. 9 листопада 1938 р. в Хусті на установчих зборах був прийнятий статут цієї організації, визначені її головні завдання – оборона державних, національних інтересів Підкарпатської Русі, знешкодження протидержавної пропаганди, підтримка порядку та безпеки.

В дисертації ґрунтовно досліджується процес формування підрозділів Карпатської Січі, їх структура, система керівництва, труднощі з постачанням зброєю, організація військового вишколу.

Показана активна участь у розбудові Карпатської Січі галичан, колишніх офіцерів УГА, членів ОУН, української діаспори в США, Канаді. Підкреслюється видатна роль А.Волошина, його найближчого оточення у розбудові Карпатської Січі, піднесенні її ролі у збройному захисті кордонів, незалежності держави.

На основі аналізу документів, свідчень учасників подій у дисертації розглядаються окремі протиріччя, неузгодженість дій частини керівників Карпатської Січі, що ускладнювало стосунки з командуванням чехословацьких військ, послаблювало боєздатність Карпатської Січі саме напередодні безпосереднього воєнного протистояння з армією Угорщини. Висвітлюється підступна роль гітлерівської Німеччини, фашистської Італії, які, фактично, санкціонували вторгнення хортистської Угорщини на територію Карпатської України.

У зв'язку з різким загостренням міжнародної обстановки, фактичним розпадом Чехословаччини, нові завдання постали перед Карпатською Січчю, коли 14 березня 1939 року Августин Волошин проголосив незалежність Карпатської України, підтверджену наступного дня ухвалою Сейму Карпатської України.

Обраний Сеймом президент А.Волошин проголосив Карпатську Січ регулярною армією Карпато-Української Республіки, став її головнокомандуючим. Начальником генштабу було затверджено полковника Сергія Єфремова. Окремим наказом був створений Штаб регулярної української армії з військових спеціалістів на чолі з полковником М.Гузаром-Колодзінським. Відтоді на Карпатську Січ як на регулярну армію поширювалася дія Женевських конвенцій стосовно ведення війни, охорони військовополонених, згодом грубо проігнорованих угорськими військовими злочинцями.

У четвертому розділі "Дії Карпатської Січі по збройному захисту незалежності Карпато-Української держави" на основі документів, архівних матеріалів, у тому числі з чеських і угорських архівів, показана активна участь з'єднань Карпатської Січі у знешкодженні угорських і польських терористів, котрі в 1938–1939 роках, виконуючи волю своїх урядів, проникали нелегально на територію Карпатської України і шляхом диверсій і терористичних акцій намагалися сіяти страх, дестабілізувати економічну і політичну обстановку, примусити підтримувати проугорські елементи.

Детально проаналізовані бойові дії підрозділів Карпатської Січі, їх активна підтримка студентами, молодістю інтелігенцією, трударями, котрі вступили в нерівний бій з частинами регулярної угорської армії, що здійснила акт відвертої агресії, напавши на

суверенну Карпато-Українську державу.

Висвітлюються заздалегідь підготовані плани вторгнення агресорів, розглядаються сили вторгнення, котрі як чисельно, так і за технічним оснащенням набагато перевищували Карпатську Січ, повне погодження акту агресії з гітлерівською Німеччиною.

Становить певний науковий інтерес зіставлення різних джерел, у тому числі угорських, в яких змальоване героїчне збройне протистояння українських патріотів угорським агресорам, аналізується перебіг воєнних дій, зокрема на найвідповідальніших ділянках боїв. Сформульовано уроки, що випливають з об'єктивно неминучої поразки Карпатської Січі у боях з переважаючими силами противника, показана реакція світової громадськості, засобів масової інформації на криваві події в Карпатській Україні, осуд ними жорстоких репресій угорських окупантів щодо місцевого населення, військовополонених січовиків.

У висновках стверджується, що українське суспільство, українські історики, політологи, журналісти гідно оцінили героїчний подвиг Карпатської Січі – збройного захисника національних інтересів, територіальної цілісності, суверенітету Карпато-Української держави. Саме воїни Карпатської Січі одними з перших в Європі напередодні Другої світової війни вступили в нерівний двобій з угорськими агресорами, які запламували себе холуйською співпрацею з гітлерівським фашизмом, жорстоким терором на насильницьки завойованих землях Карпатської України.

Незаперечно спростовані фальсифікації, навмисні спотворення історичної правди, що мали місце в наукових дослідженнях, засобах масової інформації нацистської Німеччини, Угорщини, Італії, Польщі і СРСР про нібито безпідставне, історично невиправдане, незаконне проголошення незалежності Карпатської України.

Дослідження, об'єктивне відтворення історії створення і діяльності Карпатської Січі по захисту суверенітету та територіальної цілісності Карпато-Української держави має вагомим практичне значення для обґрунтування закономірностей розбудови незалежності Української держави, реформування її Збройних сил.

По-перше, важливо, щоб за будь-яких умов, фінансових чи економічних труднощів держава вважала своїм першочерговим обов'язком максимально зміцнювати свою національну безпеку, а, отже, й створювати сучасні боєздатні власні національні збройні сили.

По-друге, збройні сили повинні постійно забезпечуватися найсучаснішим озброєнням, військовою технікою, засобами транспорту, інформації і зв'язку, які б відповідали

загальноєвропейському рівневі наукового, військово-технічного прогресу. Особовий склад збройних сил має проходити динамічний та якісний військовий вишкіл. Удосконалення вимагають система управління військами, підготовки командних, офіцерських кадрів, розвиток військової освіти.

Карпатська Січ, поступаючись угорським агресорам озброєнням, військовим вишколом, зуміла протиставити переважаючим силам ворога свою волю до перемоги, високу морально-психологічну стійкість, відданість ідеалам свободи і незалежності Української держави.

Все це підтверджує висновок про те, що в процесі реформування Збройних сил України нагальним є завдання значного посилення морально-психологічного загартування українських воїнів, їх ідейно-патріотичного виховання, формування їх світоглядних позицій, почуття відданості Вітчизні.

Об'єктивний аналіз доводить, що А.Волошин виявив державницьку мудрість, добиваючись широкої міжнародної підтримки Карпатської України, що дозволило б гальмувати активні дії хортистської Угорщини проти Карпатської України і водночас зміцнити національну безпеку краю, посилити боєздатність Карпатської Січі.

Історія, як відомо, не має зворотної ходи. Але вона формує повчальні уроки, дає достовірне осмислення минулого.

Карпатська Україна, її збройні сили – Карпатська Січ – загальноновизнана яскрава сторінка української історії боротьби за незалежність Української держави. Попри численні несприятливі об'єктивні, а іноді й суб'єктивні обставини, Карпатська Січ витримала відповідальний іспит історії – вона не зрадила свого народу, не скорилася перед могутнім ворогом, показала світові приклад вірного служіння інтересам народу, його свободі, незалежності. В цьому є незаперечна цінність подвигу Карпатської Січі як прикладу для пінішніх поколінь захисників нашої держави – Збройних сил України.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені у публікаціях:

1. Буковський І.В. Звитяжна боротьба воїнів Карпатської Січі за волю рідного краю // Україна в історичному контексті підсумків та уроків Другої світової війни: Матеріали воєнно-історичної наукової конференції командного, виховного та професорсько-викладацького складу. – Львів: Військовий ін-т, 2000. – С. 23-26.

2. Буковський І.В. Солідарність галицьких патріотів з Карпатською Україною в боротьбі проти поневолювачів // Військово-науковий вісник. – Вип. 2. – Львів: ЛВІ, 2000. – С. 8-12.
3. Буковський І.В. Карпатська Україна у боротьбі за свою незалежність // Військово-науковий вісник. – Вип.3. – Львів: ЛВІ, 2001. – С. 13-22.
4. Буковський І.В. Історична ретроспектива преси Закарпаття // Збірка наукових праць. – Ужгород: Ужгородський національний університет. – 2001. – С. 267-280.
5. Буковський І.В. Історичні уроки героїчного чину Карпатської Січі. Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії // Карпатика. – № 12. – Ужгород, 2001. – С. 44 – 53.
6. Буковський І.В. Карпатська Січ: історіографія проблеми // Військово-науковий вісник. – Вип. 4. – Львів: ЛВІ, 2002. – С. 17-24.
7. Буковський І.В. (у співавторстві з проф. Вегешем М.М.) Славна сторінка в історії українського народу (Карпатська Січ – захисник незалежності Карпато-Української держави: 1938–1939 рр.) – Ужгород –Львів: Вид-во ЛВІ, 2002. – 60 с.
8. Буковський І.В. Діалектика формування особистості офіцера у вищому військовому навчальному закладі // Формування особистості в ході навчально-виховного процесу: Матеріали науково-методичного семінару. – Львів: ЛВІ, 2002. – С. 2-14.
9. Буковський І.В. Вивчаючи минуле, бачити перспективу // Збройні Сили незалежної України: політичні, соціально-економічні та військові проблеми розвитку: Матеріали міжвузівської військово-наукової конференції до 10-ої річниці Збройних сил України. – Львів: НУ “Львівська політехніка”, ЛВІ, 2002. – С. 5-7.
10. Буковський І.В. Значення бойового подвигу Карпатської Січі. Збройні Сили незалежної України: політичні, соціально-економічні та військові проблеми розвитку: Матеріали міжвузівської військово-наукової конференції до 10-ої річниці Збройних сил України. – Львів: НУ “Львівська політехніка”, ЛВІ, 2002. – С. 27-37.
11. Буковський І.В. Міжнародне значення утворення Карпато - Української держави напередодні Другої світової війни // Міжнародні зв'язки України в умовах незалежності: Матеріали практичної конференції. – Львів: НУ “Львівська політехніка”, 2002. – С. 8-14.

АНОТАЦІЯ

Буковський І.В. Утворення і діяльність військових формувань Карпатської України (1938 – 1939 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 20.02.22. – Військова історія. – Національний університет "Львівська політехніка". – Львів, 2004.

У дисертації здійснено об'єктивний військово-історичний аналіз процесу формування і діяльності Карпатської Січі, яка в драматичних умовах боротьби за незалежність Карпато-Української держави в 1938–1939 рр. вступила в героїчний двобій з угорськими хортистськими агресорами.

Грунтовно досліджується багатогранна діяльність патріотичних сил Карпатської України по створенню сприятливих політичних та економічних умов для формування, військового вишколу з'єднань Карпатської Січі, забезпечення їх зброєю, необхідним військовим спорядженням, участь у цій діяльності галичан, ОУН, української діаспори. Детально розглядається роль Карпатської Січі в знищенні угорських і польських терористів, у збройному захисті незалежності Карпато-Української держави у березні 1939 року від угорських хортистських агресорів. Аналізуються історичні уроки цієї боротьби.

Ключові слова: автономія, Карпатська Січ, збройна боротьба, тероризм, національні військові формування, Карпатсько-Українська держава.

АННОТАЦІЯ

Буковский И.В. Создание и деятельность военных формирований Карпатской Украины (1938–1939 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 20.02.22. – Военная история. – Национальный университет "Львовская политехника". – Львов, 2004.

В диссертации осуществлен объективный военно-исторический анализ процесса формирования и деятельности Карпатской Сечи, которая в драматических условиях борьбы за независимость Карпато-Украинского государства в 1938 – 1939 гг. вступила в героическое противоборство с венгерскими хортистскими аггрессорами.

Обстоятельно исследуется многогранная деятельность патриотических сил Карпатской Украины по созданию благоприятных политических, экономических условий для формирования и военного обучения соединений Карпатской Сечи, обеспечения ее вооружением, необходимым военным снаряжением, участие в этой деятельности

БІБЛІОТЕК

Львівського державного
інституту фізичної
культури

галичан, ОУН, украинской диаспоры.

В научный оборот введена новая историческая информация, обобщены публикации, относящиеся к участию Карпатской Сечи в вооруженной борьбе за независимость Карпатской Украины, организации отпора венгерским агрессорам. На основе новых фактов, документальных свидетельств обобщён поучительный опыт формирования и организации военной подготовки соединений Карпатской Сечи. Подробно анализируются существенные ошибки, допущенные политическим и военным руководством Карпатской Украины, Карпатской Сечи, что пагубно отразилось на заключительном этапе вооруженной борьбы украинских закарпатских патриотов против венгерских захватчиков.

Объективно оценены коварные политические действия относительно Карпатской Украины тогдашних сверхдержав – гитлеровской Германии и сталинского Советского Союза, которые существенно усложнили борьбу за выживание молодого Украинского государства в сложном политическом окружении накануне Второй мировой войны.

Обстоятельно раскрывается роль Карпатской Сечи в уничтожении венгерских и польских террористов, в вооруженной защите Карпато-Украинского государства в марте 1939 года от нападения венгерских хортистских агрессоров.

Ключевые слова: автономия, Карпатская Сечь, вооруженная борьба, терроризм, национальное военное формирование, Карпато-Украинское государство.

ANNOTATION

Bukovsky I.V. Formation and activity of military units of the Carpathian Ukraine (1938–1939). – Manuscript.

Dissertation for achieving candidate's degree of historical sciences, speciality 20.02.22. – Military History. – National University "Lviv Polytechnika". – Lviv, 2004.

The dissertation carries out objective military historical analysis of the process of formation and activity of the Carpathian Sich which entered heroic battle with Hungarian Hortian aggressors in dramatic conditions of struggle for the independence of the Carpathian-Ukrainian state in 1938–1939.

Versatile activity of the patriotic forces of the Carpathian Ukraine, devoted* to creating favorable political and economic conditions for the

formation of military training of the Carpathian Sich units, provision with armament, necessary military equipment, and participation of people of Halitchina, Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian diaspora in this activity are studied thoroughly. The dissertation shows in detail the participation of the Carpathian Sich in the destruction of Hungarian and Polish terrorists and armed defence of the independence of the Carpathian-Ukrainian state in March, 1939, against Hungarian Hortian aggressors. The work also analyzes historical lessons of this struggle.

Key words: autonomy, Carpathian Sich, armed struggle, terrorism, Carpathian-Ukraine state, national-military forces.

БІБЛІОТЕ
Львівського державного
інституту фізики
культури